

نور الصدر

(ویراست دوم از نور الفوائد یا تفسیر اشراقی آیه نور)

بر اساس نسخه کتابخانه برلین

شهاب الدین محمد بن موسی بن شلوی کُمیجانی عراقی

(در گذشته ۱۳۱۳ هـ. ق)

با نظارت و اشراف

دکتر مهستی افشار

مقدمه و تصحیح و تحقیق

محمد کریمی زنجانی اصل

مجمع ذخائر اسلامی - قم، ایران / مؤسسه ابن سینا برای پژوهش در تاریخ اندیشه - بن، آلمان

نورالصدر

محمد بن موسی برشلوئی کمیجانی عراقی

مقدمه و تصحیح و تحقیق: محمد کریمی زنجان‌ی اصل

نشر: مجمع ذخائر اسلامی - قم، مؤسسه ابن سینا - بن

طراح گرافیک: روح الله فرهنگ طرح روی جلد: هادی معزی

چاپ: ظهور صحافی: نفیس نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۳

شمارگان: محدود شابک این مجلد: ۲ - ۷۴۳ - ۹۸۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸

قیمت در سال انتشار: ۱۴۰۰ تومان - ۲۰ دلار

ارتباط با ناشر در ایران

قم، خیابان آذر، کوی ۲۳، پلاک ۱ - مجمع ذخائر اسلامی

تلفن: ۰۲۵۳ ۷۷۱۳۷۴۰ + ۰۲۵۳ ۷۷۰ ۱۱۱۹ دورنگار ۰۲۵۳ ۹۸ + همراه ۰۲۵۳ ۲۵۴۳۳۵ + ۰۹۸ ۹۱۲

www.zakhair.net

www.mzi.ir

پیشگفتار

ادبیات، تاریخ، زبان‌ها، اقوام، ادیان، هنرها، علوم، دانش‌های فلسفی و کلامی، معارف عرفانی، شرایع، شیوه‌های زیست معیشتی و ...؛ به راستی، کدام از اینها فصل مشترک سرزمین‌هایی تواند بود که هم‌اغوشی جغرافیایی‌شان برای هزاره‌ها، سرشت و سرنوشتی پرفراز و نشیب، اما در پیوند با یکدیگر را برایشان رقم زده است؟

بُن‌مایه‌های مشترک فرهنگی / تمدنی میان مردمان ایران و عراق که از نخستین دولت‌شهرهای بین‌النهرینی تا پارس روزگار هخامنشی، و پس از آن در روزگاران سلوکی و پارتی و ساسانی، رُخ‌مودشان را می‌توان دید، از چنان قدرتی برخوردار بوده است که در روزگار اسلامی نیز پیوند استوار ساکنان این سرزمین‌ها را مدد رسانده است. پیوندی که اگر حضور عینی‌اش در هنر و معماری آشکار است، در متن‌های برجای مانده ادبی و دینی و تاریخی و فلسفی و علمی و ... نیز بسامدی ماندگار دارد و از تلاش زنان و مردانی خبر می‌دهد که جان‌های آزاد و مهرورز خود را وقف ساختن این میراث مشترک و آراستن آن با جزئیاتی غنی و باشکوه نموده‌اند.

بدین‌سان، جای تعجب ندارد که میراث ادبی مردمان این سرزمین‌ها را گواه روشنی بر پیوستگی حیات فرهنگی آنها به یکدیگر بازمی‌یابیم؛ چنان‌که اگر بیت بیت شاعران عراقی در نخستین سده‌های اسلامی، در ستایش باغ و بُستان‌های پارسی است، سروده‌های شاعران ایرانی نیز جلوه گاهی از تجلی عراق است؛ و از این دست است یادکرد ایوان مدائن و طباق کسری در ادب فارسی و عربی به عنوان نمونه‌ای دیگر از انکار ناشدنی بودن مظاهر این حضور؛ همچنان که حکایت‌های هزار و یک شب؛ حکایت‌هایی که گویی تلمیحی شاعرانه‌اند بر آینه‌گونی حیات فرهنگی مردمان این سرزمین‌ها؛ حیاتی که از شعر عربی

ابونواس و متنبی تا پارسی سروده‌های خاقانی و سعدی و اشعار کردی شیخ احمد جزیری ره می‌سپارد و عشوه‌گری می‌کند و ناز می‌فروشد؛ و اشارتی جدی تواند بود بر اینکه اختلاف‌های زبانی، بیش از آنکه مایه تشویش و جدایی باشند، با به کارگیری اندکی ذوق و با گشودن افق‌های نگاه، زمینه‌ساز پیوندهایی استوارند.

و ماجرا بسی بیش از اینها است. پیوند مکتب‌های فقهی و حدیثی و کلامی و عرفانی و علمی شهرهایی چون بصره و بغداد و کوفه و نجف با اصفهان و تبریز و ری و شیراز و قم و مشهد طوس و نیشابور و همدان چنان گسترده بوده و هست که به اهل انکار، مجال ندهد؛ همچنان که مروری کوتاه بر تاریخ مراکز علمی چنین شهرهایی، از حضور زنده و پیوسته دانشجویان و دانش‌پژوهان ایرانی و عراقی در هر دو سرزمین، گواهان فراوانی پیش روی ما می‌نهد.

ماجرایی پیچیده در کار نیست؛ داستان بر سر همدلی‌هایی است که جان آدمیان و تجربه زیسته مشترک آنها، به رغم همه تفاوت‌های زبانی و قومی و دینی، در تکاپوی دستیابی بدان است.

بی‌گمان، همین تکاپوها است که مردمان دو سرزمین را به حاشیه‌راندن کدورت‌های گذرا و مقطعی فرا می‌خواند تا با نگاهی دوباره بر تجربه تاریخی همزیستی‌شان، به پیوند دوباره سرنوشت خویش در این جهان متلاطم بیندیشند؛ جهانی که دلایای طبیعی و استعمار و هجمه‌های سیاست‌پیشگان کینه‌توز، دست در دست هم، در پی از هم گسیختن آن اشتراک معنادار و این دو پاره ناگسستنی هستند.

مجموعه "میراث مشترک ایران و عراق" نیز به سهم خود، پاسخی است به این فراخوان؛ پاسخی به دور از کوتاه‌نگری‌های سیاسی و معرفتی به فراخوانی که افزون بر مردمان دو سرزمین، به پژوهشگرانی نظر دارد که بر آنند در گشودن افق‌های این میراث

مشترک سهمی داشته باشند؛ با انتشار شماری از متن‌های تصحیح شده و نسخه‌برداری
شمار دیگری از آنها، و نیز، با انتشار پژوهش‌های جدید.

کتاب‌های این مجموعه، دامنه گسترده‌ای از موضوعات را دربرمی‌گیرد؛ از جمله
ادبیات، عرفان، فلسفه، تاریخ‌نگاری، مطالعات قرآنی، الهیات، فقه، پزشکی، ریاضیات، نجوم
و دیگر معارف و دانش‌های متداول در این سرزمین‌ها را. بدیهی است که انتشار این آثار،
تنها آغاز کار است؛ آغاز کاری که امید داریم به درکی نواز همزیستی و دوستی، بر
بنیادی استوار از میراث پیشینیانمان راه برد.

در این مجال، بایسته می‌دانیم که سپاسگوی تمام کسانی باشیم که یاریگر ما در انتشار
این مجموعه هستند. پیش از همه، از مصححان و محققانی که با انتشار آثار خود در آن
موافقت کردند. آنگاه، از همه اعضای شورای علمی که با بررسی آثار و ارائه پیشنهادات
خود، در انجام این کار و به فرجام رساندن آن یاریمان کردند. و سرانجام از همه
کتابخانه‌ها و همکارانی که در دستیابی به نسخه‌های خطی و مراحل گوناگون آماده‌سازی
و انتشار کتاب‌ها یاریگر ما بودند.

امیدواریم که این مجموعه در افزایش دانش ما نسبت به بخشی از میراث مشترک این
دو سرزمین سهمی داشته باشد و سرآغازی گردد برای پژوهش‌های بیشتر درباره این
میراث؛ میراثی برآمده از آینه گونی حیات فرهنگی مردمان آنها؛ مردمانی با ذوق و با
نگاه‌هایی گشوده بر افق‌های نورانی همدلی‌های انسانی.

به یاری آن نور، که محبت و معرفت و هر آنچه هست، از اوست

فهرست مطالب

پیشگفتار

۱۵	درآمد
۲۱	اشارت و یاد
۲۷	درآمدی بر سرشکو و انجام حکمة الاشراق
۴۳	گذری بر سرنوشت و فرجام حکمة الاشراق
۴۵	شروح و حواشی
۵۳	گزیده‌ها و ترجمه‌ها
۵۵	حضور مضامین
۶۱	حکمت اشراقی در ایران عهد قاجار
۷۱	درآمدی بر زندگی و آثار حکیم بُزْشَلَوی کُمیجانی
۸۵	نسخه‌شناسی و روش تصحیح
۸۹	مقدمه نسخه شماره ۱۹/۱ کتابخانه حضرت آیت الله العظمی گلپایگانی ...
۹۴	مقدمه نسخه شماره ۹۰۷ کتابخانه دانشگاه کالیفرنیا (UCLA) ...
۹۵	مقدمه نسخه شماره ۳۹۵۷/۱ کتابخانه مرکز احیاء میراث اسلامی ...
۹۷	فهرست منابع

نور الصّدر

۱۰۷	مقدمه
۱۱۱	اشراق اول در تمهید بعضی از مقدمات است
۱۱۱	تجلی اول در بیان موافقت میانه برهان و عیان است
۱۱۲	تجلی دوم در بیان معنی نور است و ظلمت

۱۱۳	 اشراق ثاني در شروع نمودن به اصل مقصود است
۱۱۳	 تجلی اول در تحقیق کلمه مبارکه الله است لفظاً و معنا
۱۱۴	 تجلی دوم در بیان حقیقت نور، و عینیت او با جمیع اسما و مراتب حضرت الوجود است
۱۱۸	 قاعده کلیه
۱۲۳	 تجلی سیم در بیان اضافه نور است به سوی سماوات و ارض
۱۲۶	 تنبیه
۱۲۶	 تحقیق اشراقی
۱۳۲	 تخییم
۱۳۹	 اشراق ثالث در بیان مثل است و تحقیق آن
۱۳۹	 تجلی اول در بیان فرق میان مثل است با مثل
۱۳۹	 تجلی دوم در بیان تحقق مثل است
۱۴۵	 حقیقت نوریه
۱۴۶	 لطیفه سریه
۱۴۹	 تفریع
۱۵۱	 اشراق رابع در بیان شجره مبارکه است
۱۵۱	 تجلی اول در بیان مطلبی است کلی
۱۵۱	 تجلی دوم در بیان اینکه شجره مبارکه، بدن آدمی و صیصیه بشری است
۱۵۸	 لُمعه اشراقیه
۱۵۹	 تجلی و معانی